GCM S3 02

মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনা

তৃতীয় ষান্মাসিক

ৰাণিজ্য



কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক নয়ন বৰুৱা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক হেমচন্দ্র গৌতম, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
ড° এছ্ কে মহাপাত্র, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, শ্রীসঞ্জীৱ ঘিমিৰে, (বাণিজ্য), কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১ আৰু ২	ড° ৰতিকান্ত পাঠক, সমন্বয়ৰক্ষী, এম. কম.শ্রেণী গৌহাটী কমার্চ কলেজ	ড° ৰতিকান্ত পাঠক, সমন্বয়ৰক্ষী, এম. কম.শ্রেণী গৌহাটী কমার্চ কলেজ (অধ্যায় ১,২,৩ আৰু ৫)
৩	ড° সুমধুৰ ৰয় গৌহাটী কমার্চ কলেজ	শ্রীনাৰায়ণ কাফলে, জাগীৰোড কলেজ (অধ্যায় ৪)
৪	শ্রীপংকজ কুমাৰ শর্মা, আইকণ কমার্চ কলেজ	ড° দেৱজিৎ গোস্বামী (অধ্যায় ৬,১১,১২ আৰু ১৩) কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
৫ আৰু ৬	শ্রীমতী মন্দিৰা সাহা, আইকণ কমার্চ কলেজ	শ্রীকবিন শর্মা, আৰ. জি. বৰুৱা কলেজ (অধ্যায় ৭)
৭,৮,১২ আৰু ১৩	ড° অসীমা শর্মা, কে. চি. দাস কমার্চ কলেজ	শ্রীগিৰিন্দ্র শইকীয়া, নৱতেজ টাইমচ্ (অধ্যায় ৮,৯,১০ আৰু ১৫)
১১আৰু ১৫	ড° দেৱজিৎ গোস্বামী কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	শ্রীসঞ্জীৱ ঘিমিৰে (অধ্যায় ১৪) কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
১৪	ড° স্মৃতিশিখা চৌধুৰী কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ অধ্যাপক নিপেন্দ্র নাৰায়ণ শর্মা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ১,২,১১,১৪ আৰু ১৫)
ড° ৰতিকান্ত পাঠক, সমন্বয়ৰক্ষী, এম. কম.শ্রেণী, গৌহাটী কমার্চ কলেজ
(অধ্যায় ৩,৭,৮,৯,১০,১২ আৰু ১৩)
ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
(অধ্যায় ৪,৫ আৰু ৬)

গাঁথনি সম্পাদনা ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, ড° দিপাংকৰ মালাকাৰ, শ্রীসঞ্জীৱ ঘিমিৰে, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ জুন, ২০১৮

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূ�ৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

মূখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণীগেট, গুৱাহাটী- ৭৮১০১৭
উপমুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী- ৭৮১০০৬
Web : www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

বি. কম. ৰ 'মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনা' বিষয়টিয়ে মানৱ সম্পদ পৰিচালনাৰ বিভিন্ন দিশত আলোকপাত কৰিব। সকলো সংগঠনতেই মানৱ সম্পদে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। বিত্তীয় তথা ভৌতিক সম্পদসমূহে কেৱল মানৱ সম্পদৰ জৰিয়তে ফলপ্রসুভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। সেয়েহে মানৱ সম্পদৰ দক্ষতাৰ ওপৰত সংগঠন এটাৰ অন্য সম্পদ ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্রত দক্ষতা নিৰূপণ কৰিব পাৰি। মানৱ সম্পদ পৰিচালনাত বিভিন্ন কার্য অন্তর্ভুক্ত হৈ থাকে, যেনে— মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনা, কর্মচাৰী পৰিচালনা নীতি, সাক্ষাৎকাৰ, দক্ষ কর্মচাৰীৰ নিযুক্তি আদি। তাৰোপৰি মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপকজন কর্মচাৰীৰ প্রশিক্ষণ, মজুৰি আৰু দৰমহা নির্ধাৰণ, উদ্যোগিক অসন্তোষ নিৰাময়কৰণ আদিৰ লগত জড়িত হৈ থাকে। এই কার্যসমূহ ৰূপায়ণ কৰিবলৈ মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপকজনৰ এই বিষয়ৰ ওপৰত জ্ঞান থাকিব লাগিব। এই পাঠ্যবিষয়টি এনেকুৱাকৈ সজোৱা হৈছে যাতে শিক্ষার্থীসকলে মানৱ সম্পদ পৰিচালনাৰ সম্যক জ্ঞান লাভ কৰে।

এই বিষয়টি মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ পৰিচয়ৰে আৰম্ভ হৈছে য'ত আপুনি মানৱ সম্পদ পৰিচালনাৰ ধাৰণা, ইয়াৰ বিভিন্ন কার্য আদিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব। এই পাঠ্যবিষয়টিত অন্তর্ভুক্ত হৈ থাকে আন বিষয়সমূহ হ'ল- মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ প্রস্তুতকৰণ, কর্ম বর্ণনা, কর্ম বিশ্লেষণ, কর্ম মূল্যায়ণ কর্মচাৰীৰ নিয়োগ প্রক্রিয়া আদি

এই পাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ লগে লগে সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰে মূল পাঠত উল্লেখ থকা দৰকাৰী ধাৰণাসমূহ সৰল অর্থত বুজি পোৱাত সহায় কৰিব। **'জানি থোৱা ভাল'** বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। আকৌ, প্রতিটো শাখাৰ অধ্যয়নৰ অন্তত **'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'** যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্বপৰীক্ষণৰ সুবিধা প্রদান কৰিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া **'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'**ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে **'অধিক জানিবলৈ'** শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্রশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন পুথি অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ পৰিচয়** ৫-২৩

মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ ধাৰণা; কৰ্মীবৃন্দ ব্যৱস্থাপনা আৰু মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ তুলনা; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ উদ্দেশ্য আৰু গুৰুত্ব; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ কার্যাৱলী; মানৱ সম্পদ বিভাগৰ সংগঠন; মানৱ সম্পদ কাম-কাজৰ বহিঃ উৎসকৰণ; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাত প্ৰভাৱ পেলোৱা আভ্যন্তৰীণ উপাদান; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাক প্ৰভাৱিত কৰা বহিঃ উপাদানসমূহ; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপকৰ ভূমিকা আৰু দায়বদ্ধতা; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ শেহতীয়া গতিধাৰা।

অধ্যায় ২ ঃ **মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনা** ২৪-৩৯

মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ ধাৰণা; মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ গুৰুত্ব; মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ প্ৰক্ৰিয়া; মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ; সফল মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ আৱশ্যকতাসমূহ; মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনাৰ প্ৰতিবন্ধকতা; মানৱ সম্পদৰ পূৰ্বাভাসৰ কৌশলসমূহ; মানৱ সম্পদ পৰিকল্পনা আৰু নিগমৰ উদ্দেশ্যাৱলী।

অধ্যায় ৩ ঃ **কৰ্ম বিশ্লেষণ** ৪০-৫২

কৰ্ম বিশ্লেষণৰ ধাৰণা আৰু বিষয়বস্তু; কৰ্ম বিশ্লেষণৰ গুৰুত্ব; কৰ্ম বিশ্লেষণৰ প্ৰক্ৰিয়া; কৰ্ম বিশ্লেষণৰ তথ্যপাতি সংগ্ৰহ পদ্ধতি; কৰ্ম বৰ্ণনা; পাৱদৰ্শিতাৰ মানদণ্ড আৰু কৰ্মৰ অৱস্থা লিখিতকৰণ; কৰ্ম বিশ্লেষণত সন্মুখীন হোৱা সমস্যাৱলী।

অধ্যায় ৪ ঃ **কৰ্ম আঁচনি আৰু কৰ্ম মূল্যায়ণ** ৫৩-৭৫

কৰ্ম আঁচনিৰ ধাৰণা; কৰ্ম আঁচনিৰ সংজ্ঞাসমূহ; কৰ্ম আঁচনিৰ গুৰুত্ব; কৰ্ম আঁচনিত প্ৰভাৱ পেলোৱা কাৰকসমূহ; কৰ্ম আঁচনিৰ পদক্ষেপসূহ; কৰ্ম মূল্যায়নৰ ধাৰণা; কৰ্ম মূল্যায়ণৰ সংজ্ঞাসমূহ; কৰ্ম মূল্যায়ণৰ উদ্দেশ্যসমূহ; কৰ্ম মূল্যায়ণৰ গুৰুত্ব; কৰ্ম মূল্যায়ণৰ প্ৰক্ৰিয়া; কৰ্ম মূল্যায়ণৰ পদ্ধতি।

অধ্যায় ৫ ঃ **কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহ** ৭৬-৯৩

কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহৰ অৰ্থ; কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহৰ গুৰুত্ব; কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহ প্ৰক্ৰিয়া কৰ্ম সংগ্ৰহত প্ৰভাৱ পেলোৱা উপাদানসমূহ; কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহৰ উৎসসমূহ; কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহ পদ্ধতি; এখন সুস্থ কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহ আঁচনিৰ আৱশ্যকতাসমূহ; কৰ্মচাৰী সংগ্ৰহত নিৰীক্ষণৰ ভূমিকা ।

অধ্যায় ৬ ঃ **নিৰ্বাচন** ৯৪-১০৩

নিৰ্বাচনৰ অৰ্থ; নিৰ্বাচনৰ গুৰুত্ব; নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়া; সফল নিৰ্বাচনৰ প্ৰতিবন্ধক; কৰ্মচাৰীৰ সংস্থাপন; সংস্থাপন কার্যক্ৰমৰ উদ্দেশ্য; সংস্থাপন কার্যক্ৰমৰ সুবিধাসমূহ।

অধ্যায় ৭ ঃ **প্ৰশিক্ষণ, উন্নীতকৰণ আৰু বিকাশ** ১০৪-১২৩

প্ৰশিক্ষণ; উন্নীতকৰণ আৰু বিকাশৰ ধাৰণা; প্ৰশিক্ষণ; উন্নীতকৰণ আৰু বিকাশৰ পাৱস্পৰিক সম্বন্ধ; প্ৰশিক্ষণৰ পদ্ধতিসমূহ ; প্ৰশিক্ষণৰ উদ্দেশ্যসমূহ; প্ৰশিক্ষণ আৰু উন্নীতকৰণৰ প্ৰয়োজনীয়তা; কৰ্মচাৰীৰ বিকাশ; কৰ্মজীৱন উন্নয়ন।

অধ্যায় ৮ ঃ **কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণ** ১২৪-১৪৪

কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণৰ অৰ্থ; মূল্যাঙ্কণৰ উপকাৰিতা; সংঘাত আৰু মুখামুখি; কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণ প্ৰক্ৰিয়া; কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণৰ বিভিন্ন পদ্ধতিসমূহ; কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণৰ পৱম্পৰাগত পদ্ধতি; কার্যকৰণৰ মূল্যাঙ্কণৰ আধুনিক পদ্ধতিসমূহ।

অধ্যায় ৯ ঃ **মজুৰি আৰু দৰমহা প্ৰশাসন** ১৪৪-১৫৫

মজুৰিৰ ধাৰণা; মজুৰি সমন্ধীয় তত্ত্বসমূহ; মজুৰি নির্ধাৰণ প্ৰণালী; মজুৰি প্ৰদান পদ্ধতি; বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ মজুৰি; মজুৰি বৈসম্য।

অধ্যায় ১০ ঃ **মুনাফা আৰু সেৱা** ১৫৬-১৬৯

মুনাফা আৰু সেৱাৰ ধাৰণা; ছুটি আৰু বন্ধৰ দিনৰ অৰ্থ; অসুখৰ ছুটি; পেনচন পৰিকল্পনা; কৰ্মচাৰীৰ পেনচন পুঁজি; পৰিয়ালৰ মুনাফা; সামাজিক নিৰাপত্তা; সামাজিক নিৰাপত্তাৰ উদ্দেশ্য আৰু পৰিসৰ; ভাৰতত সামাজিক নিৰাপত্তাৰ পদক্ষেপ; শ্ৰম কল্যাণ; শ্ৰম কল্যাণ কার্যকলাপ; স্বেচ্ছামূলক অৱসৰ আৰু সোণালী কৰমর্দন; ভি আৰ এছ আৰু সোণালী কৰমর্দনৰ সুবিধা আৰু অসুবিধা।

অধ্যায় ১১ ঃ **সামূহিক চুক্তি** ১৭০-১৭৮

সামূহিক চুক্তিৰ ধাৰণা; সামূহিক চুক্তিৰ প্ৰকাৰ আৰু কৌশলসমূহ; সামূহিক চুক্তিৰ গুণৰাজি; সামূহিক চুক্তিৰ গুৰুত্ব; সামূহিক চুক্তিৰ ধৰণসমূহ; সামূহিক চুক্তি প্ৰক্ৰিয়া; সামূহিক চুক্তিৰ স্তৰসমূহ।

অধ্যায় ১২ ঃ **উদ্যোগিক অসন্তোষ নিৰাময়কৰণ** ১৭৯-১৮৬

উদ্যোগিক অসন্তোষৰ অৰ্থ আৰু বিভিন্ন বৈশিষ্ট্যসমূহ; অসন্তোষ আৰু বিবাদৰ মাজৰ পার্থক্য; উদ্যোগিক অসন্তোষৰ উৎস বা কাৰণবোৰ; ক্ষুদ্ৰ আৰু বৃহৎ মানৱ সংগঠনসমূহত অসন্তোষ নিৰাময়ৰ পদ্ধতিবোৰ।

অধ্যায় ১৩ ঃ **মানৱ সম্পদ গৱেষণা** ১৮৭-১৯৩

মানৱ সম্পদ গৱেষণাৰ অৰ্থ; মানৱ সম্পদ গৱেষণাৰ বৈশিষ্ট্য আৰু উদ্দেশ্যসমূহ; মানৱ সম্পদ গৱেষণাৰ গুৰুত্ব আৰু কৌশলসমূহ।

অধ্যায় ১৪ ঃ **আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনা আৰু ই-মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনা** ১৯৪-২০৩

ঘৰুৱা মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনা আৰু আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ অৰ্থ ; আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় মানৱ সম্পদ সম্পৰ্কীয় প্ৰত্যাহ্বানসমূহ; মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ ওপৰত আন্তঃদেশীয় ভিন্নতাৰ ফলাফল; এখন গোলকীয় মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থা; ই-মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ ধাৰণা; ই-মানৱ সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ কাম-কাজ।

অধ্যায় ১৫ ঃ **মানৱ সম্পদ পৰিচালনাত ভৱিষ্যতৰ প্ৰত্যাহ্বান** ২০৪-২২৪

কাম আৰু প্ৰত্যাহ্বান; নতুন বৃত্তিমূলক পদক্ষেপ; মানৱ সম্পদ পৰিচালনাত প্ৰত্যাহ্বান।